

A TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET HIREI

(1977. január 1–december 31.)

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulója alkalmából

az MTA Történettudományi Intézetének igazgatósága és pártvezetősége tudományos ülészakot rendezett november 4-én. Előadások: *Menyhárt Lajos* – a Kossuth Lajos Tudományegyetem oktatója – „A Nagy Októberi Szocialista Forradalom az újabb szovjet történeti irodalomban”, *Ormos Mária* „A francia vezérkar intervenció-terve és megvalósítása Ukrajnában 1918–1919”, *Jemnitz János* „Október előzményeihez – Október visszhangja a nemzetközi munkásmozgalomban 1917–1918”, *Hajdú Tibor* „A proletárdiktatúra lenini elméletéről”.

A Magyar Tudományos Akadémia, a Párt-történeti Intézet, a Politikai Főiskola és a Társadalomtudományi Intézet által szervezett központi rendezvényen az Intézet részéről *Mucsi Ferenc* igazgatóhelyettes tartott előadást október 26-án „Februártól Októberig. A polgári demokratikus forradalom továbbfejlesztése szocialista forradalommal” címmel.

Intézeti viták, munkaértekezletek

Február 11-én a Történelmi Szemle szerkesztősége vita-ankétot rendezett *Makkai László* „Feudalizmus és az eredeti jellegzetességek Európában” c. tanulmányáról.

Február 14-én a Történetírás Története Osztály megvitatta *Á. Rényi Zsuzsa* „A felvilágosult történeteszmélet a magyar történetírásban” c. munkabeszámolóját.

Jelenkortörténeti Osztályunk február 23-án megvitatta a SzUTA Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézetében készült „Közép- és délkelet-

európai szocialista országok jelenkori társadalmi-politikai fejlődésének vázlata” c. kéziratot.

Június 17-én került sorra a szakmai-ideológiai továbbképzés keretében *Kosáry Domokos* „Modellalkotás és történettudomány” c. tanulmányának vitája.

Október 7-én az Intézet új- és legújabbkori történeti osztályai vitát rendeztek „A magyar mezőgazdaság története a XIX–XX. században 1849–1949” c. tanulmánykötetről.

December 9-én más intézetek munkatársainak meghívásával vitatták meg *Ránki György* „Jegyzetek a társadalomtörténetről” c. munkáját.

Az új magyar szintézissel kapcsolatos munkálatok, eredmények

Október 31-én ülést tartott a Magyarország Története I–X. szerkesztőbizottsága, s megvitatta *Glatz Ferenc* „A Magyarország története” munkálatairól” c. előterjesztését és határozatot hozott a munkálatok további ütemezéséről.

Az Intézet Igazgatósága február 14-i, március 7-i, március 21-i, június 20-i és december 23-i ülésén a kötetfelelősök bevonásával tárgyalt a munkálatok állásáról és a soron levő feladatokról.

A III. kötet kollektívája két alkalommal tartott vitailést az év folyamán. Október 3-án *Makkai László* „Magyarország művelődéstörténete 1600–1686” és *Hegyi Klára* „A török hódoltság a XVII. században” c., november 14-én pedig *Pach Zsigmond Pál* „Európa a XVI–XVII. században” és *R. Várkonyi Ágnes* „A török kiűzése 1683–1687” c. kézírata került megvitatásra.

Szeptember 30-án a IV. kötet szerzői megvitatották *Ember Győző* „Magyarország története 1711–1765” c. kéziratát.

három alkalommal ülésezett. Június 27-én a Jelenkortörténeti Osztály távlati fejlesztési tervéről, a magyar történeti kronológia munkálatairól, a minősítések tapasztalatairól és az intézeti működési szabályzatról tárgyaltak.

Október 7-én a Ránki György ügyvezető igazgató, valamint a kiküldött munkabizottság által készített javaslat alapján került megvitatásra a „Történelmi és kulturális hagyományaink, emlékeink komplex kutatása” c. akadémiai kutatási főirány tervezete.

November 28-án az Igazgatói Tanács és a pártvezetőség együttes ülésen vitatta meg az „MSZMP KB tudománypolitikai irányelvei megvalósításának tapasztalatai és időszerű feladatai” c., június 28-i politikai bizottsági állásfoglalást.

Munkatársaink részvétele hazai tudományos rendezvényeken

„Szakmai kritika és értékvizsga a filozófiai és a történeti tudományokban” címmel tartott előadást május 5-én *Hanák Péter* a Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlésének keretében.

A Párttörténeti Intézet, a Történettudományi Intézet és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Szabó Ervin születésének 100. évfordulója alkalmából tudományos emlékülést rendezett augusztus 18-án. Az Intézet részéről *Mucsi Ferenc*, *Litván György* és *Jemnitz János* tartott előadást.

A budai Egyetemi Nyomda jubileuma alkalmából rendezett ülésen *Mayer Mária* és *R. Várkonyi Ágnes* vett részt.

Glatz Ferenc „Domanovszky Sándor helye a magyar történettudomány történetében” c. akadémiai felolvasó ülésére november 18-án került sor.

A december 7–9-én *Ady Endre* születésének 100. évfordulója alkalmából megrendezett tudományos ülésen *Hanák Péter* „A radikális publicisztikától” az „Új versekig”, *Mucsi Ferenc* „*Ady*, *Vészi József* és a *Budapesti Napló*” és *Szabó Miklós* „Közéleti elkötelezettség és művészeti korszerűség egysege *Ady* költészetében” címmel tartott korreferátumot.

December 7-én a *Ráday Pál* születésének 300. évfordulójára rendezett tudományos ülésen *Benda Kálmán* előadást tartott „*Ráday* és a szatmári béke” címmel.

Négy munkatársunk szerzett akadémiai doktori fokozatot 1977-ben.

Január 7-én zajlott le *L. Nagy Zsuzsa* „A liberális polgári pártok a bethleni konszolidációban 1921–1931” c. értekezésének vitája.

Tilkovszky Lóránt február 16-án védte meg „A német 'népcsoportpolitika' és Magyarország 1938–1945” c. disszertációját.

Május 10-én került sor *Kosáry Domokos* „Művelődés a XVIII. századi Magyarországon 1711–1790” c. értekezésének megvitatására.

Gonda Imre június 7-én védte meg „A közép-európai császárságok bukása. A Kettősszövetség a világháború utolsó éveiben 1916–1918” c. disszertációját.

Új könyvek

Megjelent *Gonda Imre* „Verfall der Kaiserreiche in Mitteleuropa” c. könyve.

A Gondolat Kiadó adta közre *Gonda Imre–Niederhauser Emil* „A Habsburgok. Egy európai jelenség” c. munkáját.

Napvilágot látott *Györffy György* „István király és műve” c. könyve.

Heckenast Gusztáv szerkesztésében megjelent az 1972. évi Dózsa-konferencia előadásainak anyaga „Aus der Geschichte der ostmitteleuropäischen Bauernbewegungen im 16–17. Jahrhundert” címmel.

„Szerette az igazságot” címmel jelent meg a *Jemnitz János* és *Litván György* által írt *Károlyi Mihály* életrajza.

Kovács Endre „Szemben a történelemmel. A nemzetiségi kérdés a régi Magyarországon” c. munkáját a Magvető Könyvkiadó jelentette meg.

A Kossuth Kiadó a Népszerű történelem sorozatban adta közre *L. Nagy Zsuzsa* „Szabadkőművéség a XX. században” c. monográfiáját.

A Kossuth Kiadó gondozásában került az olvasóközönség elé a *Litván György* – és *Szücs László* – által szerkesztett „Szabó Ervin levelezése” c. forráskiadvány első kötete.

„Történelemszemlélet és történettudomány” címmel jelent meg a Kossuth Kiadónál *Pach Zsigmond Pál* tanulmánykötete.

Az Akadémiai Kiadó a Korunk Tudománya sorozatban jelentette meg *Ránki György* „Közgazdaság és történelem – a gazdaságtörténet válaszútjai” c. könyvét.

Az Akadémiai Kiadó adta ki *Berend T. Iván* – *Ránki György* „East Central Europe in the 19th and 20th centuries” c. munkáját.

Nemzetközi kapcsolataink

Április 24–30. között zajlott le Londonban az első hivatalos magyar–angol történész tanácskozás, amelyre *Pach Zsigmond Pálnak*, az MTA alelnökének, az Intézet igazgatójának vezetésével hat tagú magyar delegáció utazott ki. Angol részről a konferencia szervezője a Brit Történészek Nemzeti Bizottsága és az Institute of Historical Research, University of London volt. A résztvevők a XV. század végétől a második világháborúig terjedő időszak néhány kérdését vizsgálták, elsősorban olyan témákat, amelyekkel mód nyílt az angliai, ill. nyugat-európai és a magyar, ill. közép-kelet-európai gazdasági, társadalmi, politikai fejlődés összehasonlító vizsgálatára. Angol részről *J. W. Evans*, *A. R. Bridbury*, *C. A. Macartney* és *T. C. Smout*, magyar részről *Pach Zsigmond Pál*, *Juhász Gyula* és *Ránki György* tartott előadást. *Arató Endre* és *Makkai László* – akik betegség miatt nem tudtak kiutazni – előadását *Niederhauser Emil* referálta. A hivatalos tudományos programon kívül, de ahhoz kapcsolódva *Ránki György* is tartott referátumot.

Május 16–17-én került megrendezésre Moszkvában a Szovjet–Magyar Történész Vegyesbizottság tudományos ülése a szocializmus építésének kérdéseiről. A magyar delegáció tagja volt: *Mucsi Ferenc*, *Orbán Sándor* és *Mayer Mária*. *Pach Zsigmond Pál* két előadását *Mucsi Ferenc* olvasta fel; *Orbán Sándor* a konferencia harmadik témaköréhez kapcsolódva tartott előadást.

Az École des Hautes Études en Sciences Sociales és az MTA Irodalomtudományi Intézete, valamint Intézetünk október 10–14. között művelődéstörténeti konferenciát rendezett Tihanyban. *G. Duby*, *F. Furet*, *J. Revel*, *R. Mandrou*, *A. Soboul*, *M. Ozouf*, *A. Burguiere*, *J. Goy*, *Le Roy Ladurie* és *Köpeczi Béla*, *Kosáry Domokos*, *H. Balázs Éva*, *Benda Kálmán*, *Lackó Miklós*, *Sziklay László*, *Ferenczi László*, *Sóter István*, *Voigt Vilmos* előadása került megvitatásra. Október 14-én aláírták az EHESS és a Magyar Tudományos Akadémia 1978–1980. évi együttműködési megállapodását.

*

A Sorbonne-hoz kapcsolott Institut National d'Études Slaves január 12–16-i nemzetközi konferenciáján *Hanák Péter* és *Lackó Miklós* előadást tartott.

Február 3-án *Glatz Ferenc* „Magyar történeszek a századfordulón Bécsben” címmel tartott előadást a bécsi Collegium Hungaricumban.

Jemnitz János részt vett a varsói Központi Párttörténeti Levéltár ülésén, melyen megvitaták a linzi nemzetközi munkaszemléi konferencia referátumait.

Április 13–16. között Louvain-ban tartotta ülését a Nemzetközi Gazdaságtörténeti Társaság Végrehajtó Bizottsága. Az ülésen részt vett *Pach Zsigmond Pál*, az Intézet igazgatója.

Április 22–28. között került sorra a F. Datini Intézet IX. Tanulmányi Hete, melyen *Granasztói György* előadást tartott.

Április 27-én került sorra *Benczédi László* „A magyar nemzettség a XVI–XVII. században” c. előadása a nantes-i magyar napok keretében.

A május 11–15. közötti bécsi várostörténeti konferencián részt vett *Ránki György* ügyvezető igazgató.

Az Association Internationale d'Études du Sud-Est Européen május 23–28-i nemzetközi kollokviumára *Ádám Magda* kapott meghívást.

Június 7–10. között Moszkvában tartotta évi rendes ülését a Nagy Októberi Szocialista Forradalom Története Nemzetközi Témabizottság. A magyar tagozatot *Vida István* képviselte.

A Vichy-kormány történetéről rendezett párizsi, júniusi kerekasztal-vitán részt vett *Boros Zsuzsa*.

Az American Council of Learned Societies nemzetközi konferenciát tartott Bellagio-ban június 28. és július 3. között, melyre meghívást kapott *Puskás Julianna*.

Június 28. és július 7. között került megrendezésre Párizsban – az 1978-as edinburgh-i nemzetközi gazdaságtörténeti kongresszus egyik szekciója előkészítéseként – a „Paraszti szolgáltatások, dézsmák, földesúri járadék és az agrártermelés változása a preindusztriális korszakban” c. nemzetközi konferencia, melynek munkájában részt vett *Zimányi Vera*.

A radenci nemzetközi kultúrtörténeti kollokviumon *Stier Miklós* és *Vörös Károly* képviselte az Intézetet.

Makkai László előadást tartott az augusztusi edinburgh-i tudománytörténeti konferencián.

Franciaországi egyezményes tanulmányútja befejeztével *Márkus László* októberben Brémába utazott, s előadást tartott a Deutsche Presseforschungnál.

Györffy György „A magyarországi kancellária fejlődése a XIII–XIV. században” címmel tartott referátumot a szeptember 9–23. között Francia-

országban megrendezett V. Nemzetközi Diplomatikai Kongresszuson.

A szeptemberi linzi nemzetközi munkásmozgalomtörténeti konferenciára *Mucsi Ferenc* és *Jemnitz János* utazott ki.

Szeptember 21–24. között Finnországban tartózkodott *Ránki György*, s előadásokat tartott a helsinki egyetemen.

Leszczynski Szaniszló születésének 300. évfordulója alkalmából nemzetközi konferencia zajlott le szeptember 30. és október 2. között Leszno-ban. *Benda Kálmán* „Leszczynski Szaniszló és II. Rákóczi Ferenc politikai kapcsolatai” címmel előadást tartott.

Incze Miklós részt vett a Jugoszláv Történeti Szövetségének VII. Kongresszusán, mely Novi Sad-ban került megrendezésre, október 3–7. között.

A NOSZF Témabizottság Lengyel Tagozatának októberi ülésén *Orbán Sándor* referátumot tartott „Lenin és a magyar agrárkérdés” címmel.

Makkai László részt vett és előadást tartott Arnoldshainban az október 24–28. között sorra került „Studienwoche Ungarn” rendezvényoszorlat keretében.

A felvilágosult abszolutizmusról készülő nemzetközi tanulmánykötet szerkesztőbizottsága Bécsben ülésezett október 27–30. között. Az ülésen részt vett *Kosáry Domokos*.

A XVII–XVIII. századi függetlenségi harcok témaköréből november 7–11-én Prešovban megrendezett nemzetközi konferencia munkájához előadással járult hozzá *R. Várkonyi Ágnes* és *Benczédi László*.

Bécs polgármesterének meghívására *Hanák Péter* részt vett és előadást tartott a november 14–19. között megrendezett „Wiener Europagespräch” c. konferencián.

„Ausztia kétszer – 1918 és 1945 után” címmel hangzott el *Ormos Mária* előadása a novemberi rouen-i kollokviumon.

A feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet társadalomtörténeti kérdéseiről rendezett konferenciát a SZUTA Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézete november 29. és december 3. között Moszkvában. Az Intézetet *Hanák Péter* és *Vörös Károly* előadásokkal képviselte.

Mucsi Ferenc a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatásáról, *Litván György* pedig Szabó Ervinről tartott előadást a bécsi Collegium Hungaricumban novemberben, ill. decemberben.

Litván György részt vett és felszólalt az Amerikai Történelmi Társulat decemberi dallas-i ülésén.

December 17-én Törökországba utazott *Barta Gábor*, *Haraszi Éva* és *Hegyi Klára*. Megbeszélést folytattak a Török Történelmi Társulat vezetőivel.

*

Hajdu Tibor december 1-én Angliába utazott tanulmányútra.

Öt munkatársunk járt Ausztriában. Az Intézet és az Österreichische Ost- und Südsteuropa-Institut közötti megállapodás keretében *Fejes Judit* három, *Katus László* két hetet töltött kinn. *Benczédi László*, *Glatz Ferenc* és *Somogyi Éva* a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként tartózkodtak Bécsben 1–1 hónapig.

A Csehszlovák és a Magyar Tudományos Akadémia közötti egyezmény keretében *Hanák Péter*, *Somogyi Éva*, *Hegyi Klára*, *Solymosi László*, *Várkonyi Ágnes*, *Puskás Júlia*, *Granasztói György* és *Sándor Pál* kapott 2–2 hetes kiküldetést.

Franciaországban *Jemnitz János* (CNRS ösztöndíjjal) és *L. Nagy Zsuzsa* (az MTA–EHES egyezmény keretében) folytatott levéltári kutatásokat.

Akadémiai egyezményes keretben *Soós István* 3 hetet töltött Lengyelországban, *Fejes Judit* pedig 2 hetet az NDK-ban.

Orbán Sándor február 4-én érkezett haza az NSZK-ból DAAD-ösztöndíjas tanulmányútról. *Várady Géza* 6 hónapot töltött az NSZK-ban a mainzi Institut für Europäische Geschichte ösztöndíjával.

Györffy György Olaszországban tartózkodott október 31. és november 28. között MTA–CNR egyezmény keretében.

Pók Attila 2 hetet töltött a Szovjetunióban a két akadémia közötti egyezményes megállapodás keretében. Az örmény–magyar tanulmánykötet munkálatairól folytatott megbeszéléseket június 5–11. között Jerevánban *Ránki György* ügyvezető igazgató, *Ormos Mária* és *Balassa Ákosné*.

Puskás Julianna augusztus 25-én utazott az Egyesült Államokba, ahol 4 hónapot töltött a minnesotai egyetem ösztöndíjával.

*

Akadémiai közötti megállapodás alapján 2–2 hetet töltött Budapesten *M. Bur Markovszka* és *B. S. Primov*.

A Csehszlovák és a Magyar Tudományos Akadémia közötti egyezmény keretében 2–3 hetes tanulmányúton tartózkodtak hazánkban a következő kutatók: *P. Cicay*, *D. Cierna*, *L. Deák*,

E. Jakesová, L. Juck, P. Hapák, P. Horváth, I. Kotulic, M. Krasnovská, K. Kucerová, R. Marsina, M. Podrimavsky, J. Popély, P. Ratkos, J. Sopko, V. Sedlák, A. Spiesz, M. Suchy, K. Vadkertyová, A. Vantuch, J. Vozár, M. Vyvíjalová.

Franciaországból három vendéget fogadtunk: *C. Beutler* és *G. Haupt* EHESS-, *I. Hunyadi* CNRS-egyezménnyel volt Budapesten.

Jugoszláviából négy kutató járt Magyarországon tanulmányúton: *D. Lukač, I. Kampus, S. Pecinjacki, Z. Secanski.*

H. Donath, a varsói Szocialista Országok Története Intézet tudományos munkatársa szeptember 5-én kezdte meg 4 hetes tanulmányútját. *J. Dowiat*, a Történeti Intézetből október 3-án érkezett.

M. Stern, J. Roesler, A. Tinschmidt, H. Wolter NDK-beli kutatók 2–3 hetet töltöttek Budapesten a két akadémia egyezménye keretében.

G. Urso az olasz–magyar kulturális csereegyezmény alapján október 1-én kezdte meg 4 hónapos tanulmányútját.

A Román Tudományos Akadémia *A. Radutiu, G. Cipaianu, F. Costin, S. Retegan, D. Károlyi* számára biztosított budapesti tanulmányutat.

Svédországból is fogadtunk vendégeket. A lundi egyetem néhány fiatal kutatója május 30-án ellátogatott az Intézetbe.

Három szovjet kutató járt Budapesten egyezményes keretben. *G. Pingirjam* januárban, *A. I. Puskas* júniusban kezdte meg tanulmányútját. *V. B. Barhudarjan*, az Örmény Tudományos Akadémia Történeti Intézetének igazgatóhelyettese novemberben volt az Intézet vendége.

*

I. Sz. Miller, a SZUTA Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézetének osztályvezetője január 10-én érkezett az MTA különmeghívottjaként Budapestre. Itt-tartózkodása során megbeszélést folytatott az Intézet Igazgatóságával „A feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet kérdései Magyarországon” címmel készülő közös kötet munkálatairól.

Szeptember 8-án a Szovjet–Magyar Társadalomtudományi Együttműködési Bizottság ülésén résztvevő szovjet történészek látogatást tettek Intézetünkben. *V. Vinogradov*, a Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézet igazgatóhelyettese előadást tartott „A délkelet-európai országok történeti problémái a XIX–XX. század fordulóján” címmel.

Jürgen Kocka, a bielefeldi egyetem professzora akadémiai különmeghívottként érkezett októberben Budapestre 5 napos látogatásra. 21-én előadást tartott Intézetünkben az NSZK-ban folyó társadalomtörténeti kutatásokról.